

Ante DOBRILA

KOPRIVNICA

Uoči I svjetskog rata grad Koprivnica bio je slabije industrijski razvijen nego oni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji gdje su djelovale organizacije Socijaldemokratske stranke i sindikati. No, uprkos tome, Koprivnica je tada zauzimala vidno mjesto u razvoju socijalističkog i sindikalnog pokreta na području Hrvatske i Slavonije, gdje je bio 1913. godine organiziran samo u sindikatu 51 član.

Partijski rad u kotaru Koprivnica između dva rata

Za razdoblje od 1917. do 1918. godine, kad dolazi do obnavljanja sindikalnog pokreta, u Koprivnici nisu zapažena ta kretanja među malobrojnom radničkom klasom. Isto tako nije zapaženo previranje u redovima socijalista Koprivnice, kao u pogledu distanciranja od oportunističkih vođa u SDSiS, koja su u drugim gradovima i mjestima poprimala oštre sukobe u konfrontaciji na zbivanja pod utjecajem oktobarske revolucije.

Iako tih podataka nemamo za period od 1917. do 1918. god. može se zaključiti da su ona ipak postojala. Naime, na tu činjenicu nam ukazuje 1919. godina, kada u Koprivnici dolazi do osnivanja mjesne organizacije SRPJ (k), dakle u vrijeme održavanja Osnivačkog kongresa, travnja 1919. u Beogradu, gdje dolazi do ujedinjenja socijalističkih partijskih grupa u SRPJ(k).¹

Radnička, srednjoškolska i studentska omladina, okupljena u sindikatima i socijalističkoj stranci u Koprivnici, osniva skojevsku organizaciju potkraj 1919. god. U SKOJ tada ulazi oko 20 omladinaca, pretežno zanatskih naučnika i mladih radnika.²

Izbori za mjesne organe uprave bili su raspisani za ožujak 1920. god. Na njima sudjeluju i komunisti Koprivnice. Zbog razbijačkog djelovanja centrumaša, koje se odrazilo ne samo u Koprivnici već i u Bjelovaru, komunisti su slabije prošli na izborima³, dok su u Križevcima i Virovici odnijeli veliku pobjedu.

Obznana, koja je donijeta 31. XII 1920., zabranila je rad KPJ i SKOJ-u. Koprivničke organizacije Partije i Skoj-a povukle su se u ilegalnost i prestale s radom 1921. godine. Žandarmerijski dokumenti iz 1920 — 1921. god. govore o pojedinim komunistima, a kao organizatoru komunističkog pokreta u Koprivnici spominju Dušana Ožegovića,⁴ novinara.

Do ponovnog djelovanja i obnove partijske organizacije u Koprivnici dolazi 1922 — 1923., kada broji 5 članova. Oni se angažiraju u izbornoj kampanji za parlamentarne izbore, na kojima sudjeluje i Nezavisna radnička partija 18. III 1923., ali uslijed već poznatih razloga, njezina lista nije bila istaknuta u ovom kraju.

Osnivanjem Saveza radničke omladine, potkraj 1922. godine, rad je među omladinom, i to naročito radničkom, u Koprivnici krenuo na bolje. No, iako ne znamo za jedan dulji period djelovanja SKOJ-a (1921 — 1927) u Koprivnici, ipak jedan podatak koji iznosi Grga Jankeš⁵ u svojim sjećanjima, ukazuje na to da je SKOJ djelovao u Koprivnici 1927.

god. pa sve do 1929., kad je proglašena šestojanuarska diktatura. (O djelovanju Josipa Broza Tita u Koprivnici, vidi: Mira Kolar Dimitrijević, Sindikalno-politička aktivnost Josipa Broza u Koprivnici 1928. godine, Podravski zbornik, Koprivnica 1975, str. 19 — 33.)

Centar esperantista u tadašnjem kotaru Koprivnica bilo je selo Bregi, odakle se ideje o potrebi jednog međunarodnog jezika od 1924. god. šire i na ostala mjesta kao što su: Đelekovec, Hlebine, Peteranec, Novigrad Podravski i samu Koprivnicu. Na širenju i propagiranju jednog internacionalnog jezika sudjeluju i komunisti Koprivnice, a kako je bio prestao svaki organizirani rad Partije 1929. god. oni se uključuju u rad društva esperantista. Partijska organizacija Koprivnice djeluje preko naprednih članova i na literarni, kao i kazališni rad u tim društvima.

Razdoblje obnove i djelovanja partijskih organizacija započeo je u cijeloj zemlji 1932/33. god. Upravo godine 1932., u rujnu mjesecu, dolazi za profesora Koprivničke gimnazije prof. Ivo Marinković, koji počinje djelovati na širenju komunističkih ideja i stvaranju, kao i obnavljanju partijskog rada ne samo u Koprivnici već i u selima koja spadaju pod kotar Koprivnicu.

Formiranje partijske ćelije u Koprivnici datira 1932/33. god., a njen je osnivač bio profesor Ivan Hiršl,⁶ koji je ujedno bio i sekretar. U njoj su tada bili: Đuro Imbrišak i brat Ivana Hiršla, a druge članove koji su istoj ćeliji tada pripadali nije moguće utvrditi. Od 1937. do 1939. god. sekretar partijske ćelije u Koprivnici bio je Đuro Imbrišak, radnik.

Partijska ćelija u Koprivnici je 1937. god. imala slijedeći sastav:

1. IMBRIŠAK ĐURO, sekretar, radnik iz Koprivnice,
2. ŠANDOR PROTULIPAC, radnik, iz Koprivnice,
3. GROSS OTO, student veterine, iz Koprivnice,
4. ZDRAVKO DUBRAVEC, student prava, iz Koprivnice,
5. MIJO DANIŠ, radnik, iz Koprivnice,
6. JOSIP ROŽMARIĆ, radnik, iz Koprivnice,
7. TOMO GREGUREK, student agronomije, iz Koprivnice.

Simpatizeri KP su bili:

1. IVAN FIJAČKO, seljak, iz Koprivnice,
2. VILKO IGRIC, radnik, iz Koprivnice,
3. FRANJO RADALIĆ, seljak, iz Koprivnice,
4. JAKOB POSAVEC, radnik, iz Koprivnice,
5. JOSIP PRVČIĆ, radnik, iz Koprivnice,
6. STJEPAN ŠPANIČEK, radnik, iz Koprivnice,
7. IVAN GOLČIĆ, seljak, iz Koprivnice,
8. ĐURO ZEMLJIČANEC, seljak iz Koprivnice,
9. JOSIP HORVAT, radnik, iz Koprivnice,
10. JOSIP ŠTIMAC, radnik, iz Koprivnice.

Prednji podaci su uzeti prema izjavama Tome Gregureka, Šandora Protulipca i Franje Pandurića.⁷

Okružni komitet KPH za Bjelovar šalje svoga člana Andriju Katića⁸ po zadacima Partije u Koprivnicu 1937., da u sindikalnoj organizaciji kožaraca osnuje partijsku ćeliju, ali bez uspjeha — ćelija nije organizirana.

Štrajkaški valovi, koji su zahvatili Zagreb i cijelu Hrvatsku od 1935. god., proširuju se i na područje Koprivnice. Tako ovdje bilježimo štrajkove u razdoblju od 1936. do 1937., koji su se pojavili kod rudara u rudniku »Mirna« u Bregima, Koprivničkoj uljari i po mnogim zanatskim radnjama.⁹

U jesen 1938. godine komunisti: Đuro Imbrišak, Josip Horvat i Josip Španiček organiziraju štrajk krojačkih radnika u Koprivnici, koji je nakon tri dana bio

obustavljen. Poslodavci nisu prihvatili zahtjeve o skraćivanju radnog vremena i povećanju plaća.

Studenti braća Gross, iz Koprivnice, a kasnije, od 1937. do 1939. kao đak i Marijan Milivoj,¹⁰ unosili su stečena iskustva u partijski rad. Jedni sa zagrebačkog Sveučilišta, a drugi u radu s omladinom, ne samo u Koprivnici već i u okolici.

Sastanci partijske ćelije u Koprivnici, održavani su povremeno i prema dogovoru u strogoj konspiraciji. Najveći broj takvih sastanaka održan je u stanu Šandora Protulipca, u Oružanskoj ulici broj 8. Neki su održavani u radnji »Trolist«, kao i u čitaonici URSS-ovih sindikata. Radom ćelije rukovodio je sekretar Đuro Imbrišak, koji je na tu dužnost postavljen od višeg partijskog foruma. Sastancima partijske ćelije ponekad prisustvuju i članovi Okružnog komiteta KPH za Bjelovar, kao i partijskog rukovodstva CK KPH-a iz Zagreba. Članovi ćelije radili su u masama na raskrinkavanju tadašnjeg režima na čelu s dinastijom Karađorđevića. Gradivo su primali putem brošura i letaka. Preko brošure Vase Pelagića »Kako nastaje život«, kao i drugih, raskrinkavalo se u masama na zadnjačko djelovanje klera u crkvama i njihove postavke o nastanku svijeta.

Primljene brošure davane su na čitanje radnicima, seljacima, đacima, studentima i drugima. Osim što su se članovi ćelije sastajali u punom sastavu, prakticiralo se i sa sastancima u »trojkama« ili »četvorkama«, prema tome kako je zahtijevala situacija. Pored praktičnog rada na terenu partijska ćelija je diskutirala o političkim zbivanjima u svijetu, o radničkom pokretu kod nas i u svijetu, kao i o ekonomskim prilikama kod nas i u

svijetu. Dolaskom Josipa Broza Tita na čelo KPJ-e odmah se osjetila promjena u radu i kod Koprivničke partijske ćelije. Oživio je rad, pojačana je aktivnost komunisti i bila je pružena veća pomoć od partijskih foruma. Prije toga partijska ćelija u Koprivnici nije djelovala dovoljno organizirano. Nije bilo konkretnih zaduženja za rad svakog člana Partije. Aktivnost članova svodila se na vlastitu inicijativu. Ćelija je pored niza aktivnosti koje su sprovedene u društvenom životu imala utjecaja i na društvo »Prijatelja prirode« u Koprivnici. S partijskom ćelijom u Koprivnici, preko Đure Imbrišaka, uske veze su imali: Franjo Mraz, iz Hlebina, Franjo Pandurić, iz Đelekovca, Ivan Lončar (ĐAN) iz Đelekovca, Ivan Virius, iz Đelekovca, Cirkvenec¹¹ i Ormuš,¹² iz Novigrada Podravske, kao i Milivoj Marijan iz Javorovca.

Tokom 1938. god. nije bilo većih promjena u partijskoj ćeliji, ali je broj simpatizera porastao.

Pored sindikalne i partijske štampe primalo se i »Srp i čekić«, »Proleter«, »Rad« i druge publikacije. Materijali i knjige su često nabavljani i preko »Zbornika hrvatskih seljaka« iz Peteranca. Naročitu pažnju komunisti su posvetili pravilnom objašnjavanju političkih prilika i sve veće opasnosti koja prijete od fašizma, koji se počeo porobljavati narode Evrope.

Vezu s Okružnim komitetom KPH za Bjelovar održavao je Tomo Gregurek i prisustvovao proširenim sjednicama. Isto tako veze je održavao i s drugovima iz OK KPH za Varaždin.

Zbog bolesti sekretara partijske ćelije u Koprivnici, novu dužnost prima Tomo Gregurek, 1939. god., koju su mu saopćili Kasim Čehajić¹³ i Bajo Bakić,¹⁴ u Lud-

bregu. Od članova OK KPH Bjelovar Gregurek prima direktive za rad, koje prenosi i na postojeće partijske organizacije u kotaru Koprivnica. Odatle prima štampu i letke, kao i knjige za sve partijske organizacije u kotaru.

Tokom 1940. god. nije bilo nikakvih promjena u partijskoj ćeliji u Koprivnici, osim što je 1939. god. u jesen formiran kotarski komitet KPH za Koprivnicu.

Prema sjećanju sekretara tog Komiteta, Tome Gregureka, članovi su bili:

1. Gregurek Tomo, iz Koprivnice, sekretar, 2. Mraz Franjo, iz Hlebina, org. sekretar, 3. Franjo Pandurić, iz Đelekovca, član, 4. Ivan Lončarić, (ĐAN), iz Đelekovca, član, 5. Ivan Virius, iz Đelekovca, član, 6. Ivan Cirkvenec, iz Novigrada Podravske, član, 7. Matija Ormuš, iz Novigrada Podravske, član, 8. Milivoj Marijan, iz Javorovca, član, 9. Oto Gross, iz Koprivnice, član.

Početkom 1941. god. dolazi do organizacionih promjena u redovima članova komunista u Koprivnici. Vojni obveznici odlaze u vojsku zbog opasnosti napada sila osovine na Jugoslaviju. U vezi martovskog događaja, kad je Jugoslavija pristupila Trojnom paktu, u zemlji su izbile demonstracije. U Koprivnici je sazvan sastanak komunista i simpatizera, kojima je podijeljen letak CK KPJ za istupanje Jugoslavije iz tog pakta i za sklapanje prijateljstva sa SSSR-om. Na tom sastanku prisutni su dobili partijski zadatak da objašnjavaju i podijele letak u narodu, a tamo gdje je to moguće da se sazovu i skupovi.

KOPRIVNIČKI BREGI

Na širenju socijalističkih ideja u Bregima djeluje Ilija Gabaj.¹⁵ Članom SDSiS

postaje početkom 1914. god. u koprivničkoj organizaciji. Radi na raspačavanju knjiga Vase Pelagića, kao i drugih socijalističkog sadržaja. Po završetku I svjetskog rata vratio se iz Austrije u Zagreb i tu se namjestio kod Državne željeznice. Članom SRPJ (k) postaje 1919. i bio je to do travnja 1920. god., kad se uslijed progona štrajkaša na željeznici vraća u Brege. Te godine izbila je i seljačka buna u Bregima.

Djelovanje KP u Bregima nije zapaženo sve do početka 1924. god. Prvi u tom pravcu djeluje Ilija Puhalo, koji iz Zagreba dolazi u Brege. Oko sebe najprije okuplja naprednije omladince: Stjepana Sinjerca, Franju Petričevića, Stjepana Petričevića, Matiju Šiletića, kao i drugu seljačku omladinu. U svrhu širenja internacionalnih ideja, Puhalo je započeo u Bregima s tečajem esperantskog jezika, koji je trajao od 6. do 30. I 1924. Nakon toga osnovan je klub esperantista seljaka u Bregima.¹⁶

Zaslugom Puhala, među esperantistima izdvajali su se u pogledu prihvaćanja komunističkih ideja: Stjepan Sinjerc, Franjo Petričević i Stjepan Petričević. Od njih je nastala prva partijska trojka u Bregima. Spomenuta trojica došli su u vezu preko Ilije Puhala sa drom Arsenom Škatarićem, liječnikom iz Zagreba, kao i Nikolom Rupčićem.

Sastanci ove trojke uglavnom su se održavali kod Ilije Puhala i spomenute trojke, a ponekad i kod dra Stjepana Banekovića, koji je tada bio liječnik u Bregima. Na njima prisustvuje Škatarić, a po neki put i drugi iz Zagreba. U Brege su dolazili i drugovi iz Srbije.

U razdoblju od 1924. do 1936. god. rad se odvija na proučavanju partijske lite-

ature i predavanjima za šire mase, koja su održavali komunisti iz Zagreba. Preko tog načina rada pripremali su se za partijski rad i spomenuti drugovi iz Bregi.

Ogranak »Seljačka sloga« osnovan je 1935. god. po direktivi Arsena Škatarića, kako bi se putem njega djelovalo na šire mase u selu.

Crvena pomoć u Bregima počela se skupljati preko Kluba esperantista za vrijeme građanskog rata u Španiji.

Protuteža ogranku »Seljačka sloga« bila je »Gospodarska sloga«, strogo na liniji vodstva HSS-a. Njezini članovi bili su bregovski kulaci, dok je »Seljačka sloga« okupljala srednje i siromašne seljake. Ona je imala svoju čitaonicu, a biblioteka je raspolagala velikim brojem napredne literature.

Bregovci su jednom za Prvi maj na visokom hrastu kod željezničke stanice izvjesili crvenu zastavu. Bio je također u tom razdoblju (1935—1941) organiziran štrajk sezonskih radnika prilikom vršidbe. Za vrijeme izborne kampanje, koju je vodio HSS u Bregima, došlo je do organiziranog napada na njihove kandidate, koji su bili napadnuti jajima i kamenjem 1935. god.

ULOGA I ZNAČAJ ESPE- RANTSKOG KLUBA U BREGIMA

Klub esperantista u Bregima odigrao je značajnu ulogu na koprivničkom kotaru u širenju internacionalnih ideja, odakle se prenose i na druga sela. Esperantska društva osnivaju: Peteranec, Đelekovec, Hlebine, Novi-grad Podravski i Koprivnica. Na taj način Bregi su postali propagandni centar za učenje esperanta u Podravini. Oni među prvima nabav-

ljaju 1925. god. radio-aparat, što je bila velika rijetkost za podravska sela.

Za postojanje jednog esperantskog kluba u Bregima, koga vode sami seljaci, pročulo se i izvan granica Jugoslavije. Na tu vijest dolazi u Brege dr Edman Privat, predsjednik Sveopćeg udruženja esperantista (UEA). 1926. iz Ženeve. On se je interesirao kako seljaci gledaju na političke probleme u tadašnjoj Jugoslaviji. Bregovski esperantisti tada su Edmandu Privatu iznijeli svoja gledišta na opće političke prilike u Jugoslaviji s pozicija HRSS, čiji su tada bili pristaše. Apelirali su na njega da poduzme korake kod kralja Aleksandra da ukine zakone o gušenju demokratskih sloboda i dade pravo na udruživanje i političko djelovanje zabranjenim strankama i udruženjima. Privat je obećao da će mišljenja i zahtjeve Bregovaca iznijeti kralju Aleksandru kad se s njime sastane, kao bivšem školskom drugu. Želje Bregovaca nisu se ispunile. Nastupili su još teži dani — vojna diktatura.

Privat je na odlasku iz Bregi posjetio Stjepana Radića u Zagrebu. Tom prilikom bilo je pored drugih razgovora i riječi o esperantu. Kad je Radić postao ministar za prosvjetu u (RR) vladi, uveo je esperantski jezik na Ekonomskoj visokoj školi u Zagrebu. Pored Privata, Brege posjećuje i Nikolaj Hohlov, ruski pisac i pjesnik.

O tim susretima u Bregima s inozemnim posjetioci-ma pisala je i naša štampa: »Dom«, »Jutarnji list«, kao i drugi listovi, s naslovima »Dr. E. Privat među hrvatskim seljacima«, »Odličan posjet u Bregima« itd. Također je o tim susretima pisala i strana štampa, a najviše ona koja izlazi na esperantskom jeziku.

Klub esperantista u Bregima održavao je godišnje najmanje dvije priredbe s kulturnim programom. Njihove priredbe su uvijek bile dobro posjećene, a organizatori su ih koristili za propagiranje njihovih ideja.

Poljoprivredna izložba, koja je bila organizirana 1929. u Koprivnici, imala je i kulturni značaj. Esperantisti iz Bregi također učestvuju na njoj s propagandnim materijalima za učenje esperanta. Izložili su knjige, novine, razglednice i brošure. Organizator poljoprivredno-kulturne izložbe iz Koprivnice podjeljuje diplomu i esperantistima iz Bregi na kojoj piše: »Seljački klub esperantista Koprivnički Bregi, u znak priznanja za polučeni uspjeh u propagandi i širenju Esperanta«.

Prvomajsku proslavu 1932. god. organiziraju esperantisti iz Bregi, a na njoj sudjeluju i esperantisti iz Koprivnice, Đelekovca, Hlebina, Peteranca i Novigrada Podravskog.

Sedmi kongres jugoslavenskih esperantista održan je u Koprivnici 1934. god. Oko saziva Kongresa najveći posao imao je Ilija Puhalo, a oko samih organizacionih priprema u Koprivnici pomažu i postojeća društva esperantista na kotaru. Već tada u samim vrhovima esperantskog udruženja Jugoslavije došlo je do nesuglasica. U njemu se vodila borba oko klasne diferencijacije, pa se je udruženje podijelilo na ljevičare i konzervativce, što je imalo odraz i na postojeća udruženja u cijeloj zemlji. Kongresu su prisustvovali i grafički radnici iz Zagreba, okupljeni u sekciju esperantista. Esperantisti sa kotara Koprivnice opredijelili su se za lijevi kurs, koji treba voditi i samo udruženje Jugoslavije. Jedan dio Kongresa održan je i u Bregima.

Poslije ovog Kongresa uspostavljena je veza sa zagrebačkim komunistima koji su bili esperantisti. Tako se esperantski rad sve više razvijao u Podravini pod utjecajem članova KP.

Osnovani ogranak »Seljačke sloge«, po direktivi dra Škatarica u Bregima, trebao je djelovati kao lijevo krilo u HSS-u. Ogrankom su rukovodili: Stjepan Sinjerec, Stjepan Petričević i Franjo Petričević. Politički i društveni život u Bregima, koji su do sada razvijali kao Klub esperantista, zapravo je oslabio, jer se cijela ta djelatnost prenijela na ogranak »Seljačka sloga«.

U Zagrebu je održan X kongres esperantista 1937. god. Na njemu prisustvuje Franjo Petričević, koji učvršćuje već postojeće veze u Zagrebu. Od tada se sve češće održavaju kontakti sa zagrebačkim esperantistima komunistima.

Neposredno uoči izbijanja II svjetskog rata esperantisti su se podijelili na ljevičare i mačkovce. Bregovci su i nadalje vodili borbu u okviru HSS-a.

OSNIVANJE PARTIJSKE ČELIJE U BREGIMA

Iako se sav partijski i napredni rad u Bregima odvijao oko navedene »trojke«, preko esperantskog kluba i ogranka »Seljačke sloge«, dolazili su i komunisti iz Zagreba održavati predavanja kao i sastanke s »trojkom«, na kojima su se proučavali partijski materijali, to se »oni« ne spominju kao partijska ćelija.

Do formiranja prve partijske ćelije dolazi 1940. god. u Bregima.¹⁷ Njezini prvi članovi i simpatizeri bili su:

1. Stjepan Petričević, član KPH, 2. Stjepan Sinjerec,

član KPH, 3. Franjo Petričević, član KPH.

Ova ranija »trojka« sačinjava prvu partijsku ćeliju u Bregima 1940. god.

Simpatizeri KPH bili su:

1. Ivan Sobota, 2. Stjepan Matiša, 3. Franjo Korbus, 4. Tomo Hanžek, 5. Mato Prvčić, 6. Jakob Sobota, 7. Ivan Dolenc.

Partijska ćelija bila je povezana sa KK KPH za Koprivnicu, preko Tome Gregureka i Franje Mraza. Od njih je dobivala partijske materijale, među kojima i Historiju SKP (b), Ustav SSSR-a, kao i drugo.

U Bregima je partijska ćelija povodom pristupanja Jugoslavije »Trojnom paktu« bila organizirala da se pošalje pismo s potpisima vladi u Beograd, s time da istupi iz tog pakta i da uspostavi dobre i prijateljske odnose sa SSSR-om. Članovi Partije redovito su održavali sastanke i plaćali članarinu.

Selo Bregi doprinijelo je mnogo ne samo da se glas prenese van okvira Podravine i Hrvatske, ono se pročuilo i diljem Jugoslavije, kao i putem strane štampe u mnogim zemljama svijeta, upravo zahvaljujući postojanju njihovog esperantskog kluba.

NOVIGRAD PODRAVSKI

U samom Novigradu, kao i na području tadašnje općine, komunističke ideje počeli su propagirati učesnici oktobarske revolucije kao i povratnici s ruskog bojišta. Među njima su se isticali Ivan Petroković i Ivan Bukvić, učesnici oktobarske revolucije, obojica iz Novigrada.

Ivan Petroković postao je članom SKP (b)¹⁸ u Rusiji i kao komunist počeo okupljati seljake oko sebe i radi-

ti na stvaranju organizacije. Među prvima, Ivana Ladinškog Belu¹⁹, i Matiju Ormuša, stolara.

Na postojanje prve partijske organizacije 1919/1920. god. u Novigradu Podravskom ukazuje činjenica da poslije Obznane (31. XII 1920.) i Zakona o zaštiti države (donijetog u augustu 1921.) dolazi do obnove partijskih organizacija (1922.-1923) na području Okružnog partijskog komiteta za bjelovarsko-križevačku županiju,²⁰ pa među inima se obnavlja i partijska organizacija u Novigradu Podravskom. Njezini prvi članovi su bili:

1. Ivan Petroković, iz Novigrada Podravskog, 2. Ivan Ledinski, Bela, iz Novigrada Podravskog, 3. Matija Ormuš, iz Novigrada Podravskog.

Članovi prve partijske ćelije djeluju preko Narodne čitaonice u Novigradu. I sam Ivan Petroković, bio je neko vrijeme njezin podvornik, kako bi mogao lakše partijski djelovati. On se pretplaćuje na »Borbu«²¹ početkom 1922. godine, kada je počela izlaziti u Zagrebu, i prima je do početka 1929., kada je prestala izlaziti. Ujedno pretplaćuje i Narodnu čitaonicu na »Borbu«. Svoj primjerak daje seljcima na čitanje.

Petroković je bio pod stalnom žandarmerijskom paskom, kako u vrijeme slobodnog djelovanja Partije, tako i onda kada je ona prešla u ilegalnost. Vršeni su kod njega česti pretresi, a nekoliko puta je bio i zatvaran zbog javnog širenja komunističkih ideja i štampe.

I ovdje je značajnu ulogu odigrala Narodna čitaonica, koja ima bogatu biblioteku. Naručuje knjige naprednih pisaca i one koje tretiraju socijalnu problematiku. Poslije prestanka izlaženja »Borbe«, u biblioteku se na-

bavljaju legalni časopisi i listovi koji se smatraju naprednijim, kao i oni koje pokreće Partija i sindikati. U čitaonici se pretežno okuplja srednjoškolska omladina i ljevičarsko nastrojeni seljaci. Do sukoba s klerikalima došlo je i u Novigradu. Naime, čitaonica nije htjela da se pretplati na njihovu štampu, kao i druga izdanja koja su imala za cilj da napadaju boljševizam i našu Partiju. Upravo zbog takvog stava komunista, koji su vodili i antiklerikalnu politiku, čitaonica je često napadao sa propovjedaonice mjesni svećenik.

Stvaranje nove Kraljevine SHS-a imalo je i ovdje znatnih odraza među seljaštvom koje je pripadalo HRSS. Oni su smatrali potrebnim da se nova zajednica jugoslavenskih naroda proglasi Republikom, a ne Kraljevinom. Uslijed toga među pristašama stranke dolazi do rascjepa, pa se oni dijele međusobno na ljevičare i desničare. Borbu za lijevu orijentaciju u stranci vode pojedini seljaci, koji sa simpatijama gledaju na tek novo formiranu SRPJ (k) i KPJ u svojim pogledima stoje uz nju.

Pobuna seljaka, kao i krvoproliće u Velikom Trojstvu, nose u sebi klicu klasne borbe. Sva ta kretanja ukazuju na to da su seljaci i ovog dijela Podravine za dublje i korjenite promjene u novonastaloj državi — za socijalnu i nacionalnu pravdu — za Republiku. Ovom dijelu Podravine poklanjaju posebnu pažnju braća Radić, koji češće dolaze u Novigrad. Na izborima za Ustavotvornu skupštinu i sam Stjepan Radić se kandidira u Novigradu. Na jednom predizbornoj zboru, koji je održao u Novigradu, istupio je protiv njegovog izlaganja Ivan Ledinski-Bela s pozicija revolucionarne borbe za prisvajanje vlasti radnog na-

roda. On je bio član KPJ, koji je zajedno s Titom bio 1924. god. član Okružnog komiteta bjelovarsko-križevačke županije, čiji je član bio sve do 1926., kada odlazi iz Novigrada u mjesto Čurug.

Od godine 1926. sav partijski rad se odvijao preko Petrokovića i Ormuša. Prilike za legalno djelovanje Partije više nisu postojale, a veze s partijskim rukovodstvom iz dana u dan su sve više slabile, pa tako i rad u nelegalnim uslovima.

U Novigradu nije postojala industrija. Jedino je Páromlin zapošljavao nešto radnika. Do buđenja sindikalnog pokreta došlo je na prijelazu 1933. na 1934. god. Vlasnik mlina, kad je osjetio djelovanje sindikata, poduzeo je represivne mjere protiv organizatora, koje je pojedinačno zvao u svoju kancelariju, te ih je dao ispremlatiti gumenim štampovima.

Esperantski pokret iz Bregi širi se i na Novigrad. I ovdje dolazi do formiranja društva. Ono djeluje po uzoru na bregovsko, šireći internacionalističke ideje, i stoji pod utjecajem komunista. Sudjeluje na proslavi Prvog maja 1932. god. u Bregima. Isto tako članovi društva pomažu i u pripremnim radovima oko održavanja VII jugoslavenskog kongresa esperantista 1934. god. u Koprivnici. Novigradski delegati učestvuju u radu kongresa i u Koprivnici, kao i u drugom dijelu koji se održao u Bregima.

Rad na osnivanju skojevske organizacije započeo je podkraj 1919. godine i na području okruga Bjelovar bjelovarsko-križevačke županije. Skojevske organizacije stvaraju se pri mjesnim organizacijama SRPJ (k) i KPJ, i to pretežno tamo gdje je postojala radnička i školska omladina.²² Budući da se je djelovanje mjesne organi-

zacije Novigrada dobrim dijelom odvijalo i preko čitaonice, gdje se okuplja srednjoškolska (radničke tada nije bilo) omladina, i to ne malobrojna, to se može pretpostaviti da je i među njima bilo mladih komunista. Poznata činjenica da su upravo komunisti imali jakog upliva ne samo na djelovanje čitaonice već i na pribavljanje napredne i socijalne literature.

Koprivnička skojevska organizacija, koja je djelovala godine 1927-1928. pokrivala je područje cijele kotarske oblasti, ali je njeno djelovanje kao i drugih u okrugu Bjelovar bilo prekinuto 1929. god. uslijed proglašenja vojno-fašističke diktature.²³

Prema tome, mjesna organizacija SKOJ-a u Koprivnici imala je u razdoblju 1927-1929. god. rukovodeću ulogu u smislu kotarskih komiteta SKOJ-a, koja su kasnije kao takva nastala.

Sva prispjela legalna, polulegalna, ili ilegalna skojevska štampa za područje kotara Koprivnice, stizala je u mjesnu organizaciju i odatle dijeljena pojedinim skojevskim grupama ili organizacijama, kao i pojedincima koji su bili mladi komunisti.

Do ponovnog obnavljanja partijskog, kao i skojevskog rada dolazi u cijeloj zemlji 1932/33. god.

Upravo u toj školskoj godini dolazi za profesora u koprivničku Gimnaziju na rad Ivan Marinković. Njegova je djelatnost ranije opisana, ali dvije-tri riječi potrebno je da se kaže i o njegovom djelovanju na širenju komunističkih ideja i stvaranju skojevske organizacije iz redova omladinaca srednjoškolača, baš onih koji potječu iz Novigrada Podravske.

Formirana skojevska organizacija na koprivničkoj Gimnaziji 1933/34. god. imala je u neku ruku da bude centar preko kojeg će Marinković djelovati na području kotara Koprivnice i dolaziti do povjerljivih ljudi na selu. U tom pravcu Marinković djeluje preko ilegalne ili polulegalne štampe i

raznih partijskih uputstava i direktiva za rad. Đak Gvido Ledinski i Stjepan Cimbrić, student prava, obojica iz Novigrada, djeluju po direktivama Marinkovića u Novigradu i okolici. Naprijed navedene partijske materijale tada daju na čitanje u Novigradu: Peri Trnskom, Stjepanu Hirjanu Bačeku, Ivanu Trnskom i drugima. Profesor Marinković održao je nekoliko ilegalnih sastanaka s đacima u klijeti suspendiranog učitelja Josipa Mađarića, kod Plavšince, i u travnju je bio provaljen i uhapšen 1935. godine. Optužnica da je teretila da je na sastancima »tumačio komunističku ideologiju i konačno organizirao udruženja, koja imaju cilj propagandu komunizma, dakle rasturanjem knjiga, novina i objava i objedinjavanjem drugih išao za tim da treba promijeniti socijalni poredak, te organizirao udruženja, kojima je cilj propaganda komunizma za nelegalno prigrablivanje vlasti bilo kojom vrsti terorizma, pa je time počinio zločinstvo iz čl. 1 toč. 1 i 2. Zakona o zaštiti jav. bezb. i poretka u državi, kažnjivo po čl. 2 pomenutog Zakona...« (Potcrtao autor.)

Dakle, optužnica tereti Marinkovića da je »konačno organizirao udruženja«, što se može pretpostaviti da je pored skojevske organizacije koja je otkrivena na Gimnaziji, organizirao i partijske organizacije s kojima je sam održavao kontakte, a skojevci iz gimnazije mu pri tome samo pomažu na koje se ljude u selima može osloniti. Prema tome, do obnove partijskog rada na kotaru Koprivnica moglo je doći već 1933/34. god. Nije isključeno da partijska organizacija u Novigradu u to vrijeme imade tri, a možda i više članova. Koliko je poznato, na suđenju Marinković nije nikoga teretio, a niti

prokazao njegove veze s Pokrajinskim komitetom KPJ za Hrvatsku, kao i s ljudima s kojima je radio. Njega su drugi teretili. Pored Novigrada, Marinković obilazi Hlebine, Peteranec, Drnje i Đelekovec, a možda i neka druga sela na kotaru, što nije vidljivo iz dokumenata. Ali je sigurno jedno: gdje on lično ne stiže, njegove ideje prodiru preko udruženja »Osvit«, koje je organizirano na koprivničkoj Gimnaziji.

Na širenju naprednih ideja u Novigradu djeluju Đuro Rašan i krojački pomoćnik Brijaček, negdje 1936/37. god. Đuro Rašan odlazi iz Novigrada u Virje, gdje postaje urednikom lokalnog lista »Podravec«.²⁴ Međutim, Brijaček je bio protjeran iz Novigrada, nakon dva mjeseca, zbog komunističke propagande, po općinskom načelniku.

Milivoj Marijan, iz Javorovca, još kao đak bjelovarske gimnazije djeluje u pravcu organiziranja Skoj-a 1934/35. god. na području općine Novigrada, Virja i Đurđevca, a zatim mu je kao članu KK KPH za Koprivnicu bio povjeren rad s omladinom i partijskim organizacijama.

OBNOVA RADA PARTIJSKE ORGANIZACIJE U NOVIGRADU

Poslije provale, koja je uslijedila hapšenjem Marinkovića i drugova, travnja 1935. god, djelovanje pojedinih komunista kao da je tinjalo. Do jačeg poleta u radu dolazi ponovnim formiranjem partijske organizacije 1938. god. a u nju ulaze slijedeći članovi:

1. Ivan Cirkvenec, sekretar, rodom iz Novigrada, 2. Matija Ormuš, iz Novigrada, 3. Ivan Horvatić, iz Novigrada, 4. Slavko Ledinski, iz Novigrada, 5. Milivoj Marijan, iz Javorovca, 6. Ivan Trnski,

iz Novigrada, 7. Ivan Petroković, iz Novigrada, 8. Josip Blažić, iz Varaždina; živio u Vlajislavu.

Još u toku 1937. god. s Đuro Imbrišakom, sekretarom partijske ćelije u Koprivnici, održavaju vezu Ivan Cirkvenec, Matija Ormuš i Milivoj Marijan.

Tokom 1938/39. organizirana je u Novigradu Stranka radnog naroda.²⁵ Partijskom radu na selu pomažu sve više i članovi Okružnog komiteta KPH za Bjelovar: Bakić i Čehajić.

Kandidat Partije u to vrijeme je bio i Đuro Keceuš, a bliski simpatizeri Partije su bili: Stjepan Mikor, Ivan Bukvić, Molnar i još neki koji su se bili pasivizirali zbog straha od policijskog i žandarmerijskog progona.

U odboru Crvene pomoći su djelovali: Žiga Jelinić, Josip Goldschmidt, Stjepan Široki, Jovo Avirović, Vesenjak.

Djelovanje ove partijske organizacije imalo je znatan utjecaj u selu, a posebice preko odbora Crvene pomoći.

Mira Jelenić, došavši iz Zagreba uoči rata 1914. god. u Novigrad, bila je već član SKOJ-a.

Takvo je stanje bilo u partijskoj organizaciji u Novigradu prije napada na Jugoslaviju, travnja mjeseca 1941. po silama Osovine — Njemačke i Italije.²⁶

HLEBINE

Internacionalističke ideje o potrebi da se čovječanstvo sporazumijeva na jednom jeziku, zvanom esperanto, prodiru iz Bregi i u Hlebine. I ovdje se osniva društvo esperantista, koje djeluje po uzoru na bregovsko. Hlebinčani podržavaju vezu s Ilijom Puhalo, Stjepanom Banekovićem i drugima u Bregima, a u Peterancu s Pet-

rom Franjićem, koji je bio učitelj i slikar.

Krsto Hegeđušić, koji je bio tajnik udruženja umjetnika »Zemlja« u Zagrebu, porijeklom iz Hlebina, rođen u Petrinji, zapazio je slikarske radove Ivana Generalića, kao i Franje Mraza, seljaka iz Hlebina, te ih nastoji usmjeriti »socijalnoj umjetnosti« u skladu s programom »Zemlje«. Ujedno se bavi mišlju da stvori slikarsku školu u Hlebinama.⁶⁷

Na širenju komunističkih ideja 1935. god. počeo je djelovati Hlebinčan Josip Gaži, trgovački putnik, koji je radio tada u tvornici, danas zvanog »Marijan Badel«. On je u Hlebine donosio naprednu literaturu, a ponekad i ilegalnu. Bio je vatreni pobornik ideja komunizma. Njegova izlaganja rado su slušali seljaci, kod kojih je nailazio na odobravanje. Poslije govora koji im je održao obično je usput podijelio i ilegalne materijale neka ih pročitaju. Jedan dio sredstava od svoje plaće Josip Gaži je odvajao za nabavku napredne literature i štampe, koju je dijelio besplatno tamo gdje ona može biti od koristi.

Okolo okupljanja seljaka i buđenja klasne svijesti djelovao je u Hlebinama i koprivnički komunista Đuro Imbrišak, zatim Oto Gross, Ivan Hiršl i Milivoj Marijan. a djelovanje se je osjetilo i preko profesora Ivana Marinkovića. On je tada bio povezan s Josipom Mađarićem iz Hlebina i održavao ilegalne sastanke u njegovoj klijeti kod Plavšincea. S Hlebinčanima radio je i Tomo Gregurek, po esperantskoj i partijskoj liniji.

Josip Gaži i Ivan Sabolić tokom 1936. god. rasparčavaju u Hlebinama kao i u drugim selima po koprivničkom kotaru brošure koje govore istinu o građanskom ratu u Španiji.

Tokom 1937. god. pa nadalje u Hlebinama se rasparčavaju i bacaju u seljačka dvorišta ilegalni leci. Nadalje, ilegalna štampa, brošure i napredna literatura dijeli se seljacima i simpatizerima KP. Zbog takve aktivnosti Franjo Mraz bio je pozvan kod načelnika općine (bio je mačekovac), koji mu se zaprijetio ovim riječima: »Uбудuće ako se pojave leci u selu, dat ću Vas hapsiti po žandarima«. Mačekova tzv. Seljačka zaštita sudjeluje sa žandarima u progonu onih koji stoje na principima klasne borbe radničke klase. Pojava brošure »Zašto hrvatski seljak nije komunista?« oštro je napadana, a Miški na je osuđivan da je skrenuo od ideala za koje se nekad borio i zalagao kao pristaša HRSS-e. Ta rasprava bila je poprište borbe u hlebinskoj čitaonici, koju su pokrenuli simpatizeri KP. Isto tako oni na javnim skupovima u čitaonici raspravljaju o ekonomskim i socijalnim problemima, o kulturno-prosvjetnim, kao i drugima za koje su se seljaci interesirali. Na tim skupovima zaoštavaju se klasne suprotnosti, koje postoje u HSS-u. Ukazuje se na izdajničku politiku Mačka prema seljacima i radnicima, te srozavanje HSS-a na pozicije podjele kapitala između srpske i hrvatske buržoazije rješenjem tzv. »Hrvatskog pitanja«. Ne samo u Hlebinama već i u drugim selima tadašnjeg kotara Koprivnice, na tim i sličnim pitanjima su se izgrađivali kadrovi za prijem u članstvo KPH.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA U HLEBINAMA

Partijska organizacija u Hlebinama, osnovana je 1938.⁶⁸ god. Nju su sačinjavali slijedeći članovi:

1. Franjo Mraz, sekretar,
2. Ivan Šoštarić, seljak iz

Hlebina, 3. Franjo Bosanović Dida, seljak, iz Hlebina.

Ova partijska organizacija stekla je veći broj simpatizera iz lijevog krila HSS-a upravo zbog njezine aktivnosti i principijelnosti u radu. U tom sastavu dočekala je i slom stare Jugoslavije u travnju 1941. god.³⁰

PETERANEC

I ovdje se počeo širiti esperantski utjecaj iz sela Bregi. Osnovano je društvo koje djeluje po uzoru na bregovski esperantski klub.

U želji za sticanjem znanja kroz knjigu, Peterančani osnivaju u jesen 1925. god. knjižnicu, koja u 1936. dostiže do 2000 primjeraka knjiga. I kod ondašnjih ljudi pojavljuje se želja za pisanjem i crtanjem, kao i u Hlebina. Ivan Sabolić, već u svojoj 16. godini (1929.) počeo je pisati. Deset priloga štampao mu je »Narodni napredak«, kao i jedan igrokaz u separatu. Sudjeluje svojim radovima u časopisu »15 dana«, »Hrvatskom selu«, a u »Književniku« (časopis izlazi od 1928. do 1939.) mu se štampa jedna originalna novela, kao i jedan prevod s esperanta. Sve je to objavio još prije 1936. god.

Među naprednijim seljacima u razdoblju po završetku prvog svjetskog rata ističu se: Josip Belčić, Stjepan Betlehem, Tomo Blažek, Josip Cmrk, kao i drugi seljaci. Po svojim pogledima blizak KPH bio je i učitelj — slikar, Petar Franjić, u Peterancu. Kao član KPJ, počeo je ovdje prvi djelovati organizirano profesor Ivan Marinković, 1934. god. Uz Marinkovića na stvaranju partijskih ćelija djeluju profesori: Franjo Dolenc i Ivan Hiršl, koji također dolaze u Peteranec.

Pored neposrednih kontakata, koje je održavao s povjerljivim pojedincima, Marinković drži i predavanje u Peterancu: »O krizi«. Održao ga je sakupljenim seljacima u školi. Đaci iz Peteranca, koji pohađaju koprivničku gimnaziju: Ljudevit Gerovac i Vlado Valeš prenose ilegalni partijski materijal u Peteranec i daju ga na čitanje seljacima. Oni nisu bili dosta konspirativni. Npr. Valeš pokazuje na javnom mjestu u knjižnici jednom seljaku »Proleter«, našto ga je ovaj ispsovao. Ljudevit Gerovac dijeli u Peterancu »Borbeni student« po jedan primjerak i seljacima Antonu Vrbanu i Boži Kovačiću. Vrban mu je vratio primjerak, Kovačić nije. Prema onome što zna Ljudevit Gerovac, profesor Marinković je u toku 1935. god. bio u Peterancu 5 — 6 puta. Iz prednjeg podatka je vidljivo da je Marinković bio vrlo aktivan u svom radu na partijskim zadacima. Povezuje se s Betlehemom i s njime ugovara poseban sastanak, s time da ga Betlehem pričekava, odnosno da mu dođe u susret radi važnog dogovora. (Vjerojatno je bio zakazan negdje partijski sastanak, pa ga je trebao na njega dovesti Betlehem.)

Josip Belčić tvrdi da su postojale partijske ćelije 1935. god. (u pismu upućenom autoru, 5. IX 1962., napominje i taj podatak), te između ostalog kaže: »Ovdje su bile formirane partijske ćelije još 1935. godine, ali je sve propalo, jer je uslijedila provala. Organizator je bio prof. Ivo Marinković, koji je radio na Koprivničkoj gimnaziji...« (Potcrtao autor.) Kad Belčić kaže »ovdje«, sigurno misli i na Peteranec,

kao i neka druga mjesta kuda je zalazio Marinković. Za Peteranec ne spominje tko je sve tada bio u partijskoj ćeliji. Na procesu Ivi Marinkoviću u Bjelovaru bili su kao saučesnici i Stjepan Betlehem (tada suđen u strogi zatvor u trajanju od četiri mjeseca) i Josip Belčić (bio je oslobođen optužbe). Đaci Ljudevit Gerovac i Vlado Valeš bili su izbačeni iz škole.

ZBORNİK HRVATSKIH SELJAKA

Misao o pokretanju jednog takvog »Zbornika« vjerojatno je potekla mnogo prije nego što je djelo ugledalo svjetlo dana. Ovaj »Zbornik hrvatskih seljaka« izlazi u vrijeme pojave »socijalne literature«, koju najprije zastupa Stevan Galogaža u časopisu »Kritika« (1928). U njoj surađuju mladi komunisti. Zatim se pojavljuju i drugi časopisi u Hrvatskoj koji se pridružuju po svojoj tematici časopisu »Kritika«. Među njima se nalaze: »Literatura« (1931—1933), »Kultura« (1933) i »Književnik« (1928—1939). Blizak je »socijalnoj literaturi« i »Zbornik hrvatskih seljaka«, koji pokreću sami seljaci i naivni slikari iz Hrvatske, sa sjedištem glavnog urednika Ivana Sabolića u Peterancu, a izdaje ga knjižnica »Selo govori« u Zagrebu 1936. god.

Od 21 suradnika iz cijele Hrvatske, koprivnički kotar je zastupljen sa 9 suradnika.³⁰ Drugi »Zbornik«³¹ je izašao 1938. god. Oba »Zbornika«, tj. svako izdanje imalo je tiražu od oko 5000 primjeraka. Njihovo raspacavanje je bilo zabranjeno, ali su oni već ranije bili raspacani širom zemlje. Policija je tek tu i tamo uhvatila po koji primjerak izdanja. Zbornici su stigli kome su bili namijenjeni — seljacima.³²

Belčić i Betlehem, koji su odgovali pred sudom zbog komunističke djelatnosti u procesu prof. Marinkoviću i drugovima, nastavlja rad pod novim uslovima i aktivno djeluju u Peterancu. Pjavljaju se u »Zborniku hrvatskih seljaka«, što se ono kaže: »sa pečatom«, kao komunisti. Djeluju preko organizacije HSS-a sve do uoči drugog svjetskog rata. To njihovo djelovanje imalo je i odraz u izborima za općinske odbornike, koji u dva navrata dobivaju 16 mjesta, a nacionalisti svega 2 odbornika.

PARTIJSKA ORGANIZACIJA U PETERANCU

Prema onome što do sada znademo u pogledu postojanja partijske organizacije u Peterancu, nije nam dovoljno rasvijetljeno da li je ona stvarno postojala ili nije u 1935. godini. Ukoliko je postojala, to bi značilo da je ona kasnije obnovljena.

Franjo Mraz, koji je ujedno bio i organizacioni sekretar KK KPH za Koprivnicu, u svojoj izjavi između ostalog kaže: »tako da se koncem 1939. godine, a naročito 1940. godine počelo s primanjem u članstvo«. Savo Velagić piše da je *partijska organizacija u Peterancu osnovana 1940. godine i da je imala 3 člana, sve do uoči drugog svjetskog rata.* (S. V: DRUGA KONFERENCIJA, n. dj. str. 16). Međutim, sam Belčić, u izjavi koju je dao o formiranju partijske ćelije u Peterancu, kaže da je ona bila formirana tek u 1941. godini. A u pismu, koje je uputio autoru, od 5. IX 1962. g. navodi: »U Peterancu je ponovno formirana partijska ćelija 1941. godine u vrijeme stare Jugoslavije, a uoči Hitlerovog napada na Jugoslaviju. Ćeliju je oformio Franjo Mraz, seljački slikar iz Hlebina...« (Pot-

crtao autor.) Dakle, prema toj verziji što ju je Belčić naznačio u pismu autoru, *proizlazi da je stvarno postojala partijska organizacija u Peterancu 1935. god., a u stvari do njezine obnove i djelatnosti kao organizirane Partije dolazi početkom 1941. god.* (Potcrtao autor.)

Tada su u njoj bili slijedeći članovi:

1. Josip Belčić, sekretar, 2. Tomo Blažek, seljak, iz Peteranca, 3. Josip Cmrk, seljak, iz Peteranca.

Partijska ćelija djelovala je ilegalno. Za javnost je Josip Belčić bio tajnik mjesne organizacije HSS-a, a Tomo Blažek predsjednik.

U to vrijeme partijska ćelija u Peterancu imala je simpatizersku grupu od 5 članova i dva kandidata za prijem u KPH.³³

B I L J E S K E

¹ Prema zapisima Đure Segovića (memoarska građa) iz Bjelovara, gdje kaže da su u Koprivnici i Bjelovaru »postojale 1919. organizirane omladinske grupe pod rukovodstvom mjesnih organizacija SRPJ (k)...« Podatak iz Historijskog Arhiva Bjelovar. Usp. S. Velagić: DRUGA KONFERENCIJA OKRUŽNOG KOMITETA KPH BJELOVAR 5. juna na Kalniku, Bjelovar 1969., str. 9 — 10. U: S. Velagić, RAZVOJ I DJELOVANJE SKOJ-a I USAOH-a NA OKRUGU BJELOVAR 1941 — 1945. (s dodatkom za okrug Viroviticu 1942 — 1945), Bjelovar 1971., str. 5.

² S. Velagić, Razvoj i djelovanje SKOJ-a, n. dj. str. 4.

³ Isto, str. 5.

⁴ Dušan Ožegović, novinar iz Koprivnice. (vidi: F. Horvatić i S. Kolar, Grad i Općina, Koprivnica — osvrt na historijska zbivanja, Koprivnica 1969., str. 31).

⁵ Grga Jankeš, rodom iz Ivanjske kraj Bjelovara. Istaknuti predratni revolucioner. Španjolski borac. Sekretar OK KPH za Bjelovar 1941. Narodni heroj; umro. (Vidi pobliže: S. Velagić, Razvoj i djelovanje SKOJ-a, n. dj. str. 7.)

⁶ Ivan Hiršl, profesor. Izgubio život u nekom od ustaških logora.

⁷ Međutim, iz izjave koju je dao sam Sandor Protulipac Katić Bunić proizlazi da je u toku 1934. ili 1935. do 1936. god. bila osnovana partijska ćelija u kojoj je bio i on član, a o osnutku ćelije 2. VIII 1937. prisutnima je saopćio Đuro Imbrišak: da je tim trenutkom u Koprivnici — osnovana ćelija KP. Kao člana ćelije ne spominje Tomu Gregureka, makar je u zajedničkoj izjavi spomenut. Isto tako u izjavi je izostavio tri simpatizera, koje inače u zajedničkoj izjavi spominje, a to su: Ivan Golčić, Đuro Zemljačanec i Josip Štimac. (Izjave pomenutih nalaze se u Muzeju grada Koprivnice.)

⁸ Andrija Katić, daljnja sudbina nepoznata. (Vidi pobliže: KP BJELOVAR 1919 — 1952., Bjelovar 1959., str. 31-32.)

⁹ (50 godina revolucionarnog rada SKJ, SKOJ-a i SSJ na području općine Koprivnica, 7. XI 1969., str. 4.)

¹⁰ Marijan Milivoj, rodom iz Javorovca. Predratni skojevski i partijski rukovodilac u Koprivnici i okolici. Jedan od organizatora ustanka u Podravini, Kalniku i Bilogori 1941. god. Poginuo s Božom Lajnerom u Hrastovskom kod Ludbrega, u ogorčenoj borbi s neprijateljem 3. V 1942.

¹¹ Cirkvenec Ivan, strijeljan po presudi Pokretnog prijedloga suda NDH u Bjelovaru s drugovima 20. XII 1941.

¹² Matija Ormuš, strijeljan po presudi Pokretnog prijedloga suda NDH u Bjelovaru s drugovima 20. XII 1941.

¹³ Kasim Čehajić Turčin, sekretar OK KPH za Bjelovar, postavio je Tomu Gregureka za sekretara partijske organizacije u Koprivnici, na mjesto Đure Imbrišaka, koji je bolovao na pluća i nije mogao izvršavati partijske zadatke.

¹⁴ Milan Bakić Baia, bio je prvi sekretar OK KPH za Bjelovar, od 1937 do 1939. godine, kad na njegovo mjesto dolazi Kasim Čehajić Turčin.

¹⁵ Ilija Gabaj, po završetku prvog svjetskog rata namjestio se kod Državne željeznice u Zagrebu. Tu je stupio u Partiju i bio njezinim članom sve do travnja 1920., kad je organiziran štrajk željezničara. Zbog progona koji su uslijedili protiv štrajkaša, Gabaj se vraća u Brege.

¹⁶ Prema izjavi Franje Petričevića, bio je to prvi seljački esperantski klub u našoj zemlji i u svijetu. (MGK)

¹⁷ Izjave o radu u Bregima i formiranju partijske ćelije 1940. god. dali su Ilija Gabaj i Franjo Petričević (MGK). Usp.: S. Velagić, DRUGA KONFERENCIJA, n. dj. str. 16.

¹⁸ SKP (b) — Svesavezna komunistička partija (boljševika).

¹⁹ Ivan Ledinski-Bela, umro je 1945. god. Seljaci su mu dali nadimak »Bela« jer je propagirao za Mađarsku sovjetsku republiku, na čijem je čelu

bio boljševik Bela Kun, i da bi takvu Republiku trebalo stvoriti i u našoj zemlji.

²⁰ S. Velagić, DRUGA KONFERENCIJA, n. dj. str. 12. Usp.: Josip Dužanec (Dragan), kao sekretar Okružnog partijskog komiteta za bjelovarsko-križevačku županiju između ostalog kaže: »Pokrajinski izvršni odbor KPJ za Hrvatsku i Slavoniju stavio u zadatak križevačkoj partijskoj organizaciji da obnovi rad na području cijele županije. To je izvršeno u toku 1922 — 1923. godine. Partijske organizacije su obnovljene u ovim mjestima: Križevci, Bjelovar, Đurđevac, Kutina, Čazma, Koprivnica, Novigrad Podravski...« (Potcrtao autor.) — (Vladimir Dedijer, JOSIP BROZ TITO — Prilozi za biografiju, Beograd 1953., str. 101.) Naime, ako je poznato da je rad KPJ zabranjen Obznanom 31. XII 1920., tog istog dana nisu, upravo na prelomnom danu godine, i prestale raditi partijske organizacije. Ovdje Dužanec kaže »poslije Obznane i Zakona o zaštiti države« da je izvršeno obnavljanje partijskih organizacija 1922 — 1923. godine, to znači da je u Novigradu Podravskom postojala partijska organizacija i ranije. Možda usporedio i s onom u Koprivnici 1919. god.

²¹ »Borba« je kao glasilo KPJ pokrenuta 19. veljače 1922. u Zagrebu. Zbog stalnih zapljena, boreći se s policijskom cenzurom, ona mijenja naslov u »Radnička borba« (1924 — 1926). Poslije toga ponovno izlazi pod starim nazivom »Borba«, kao tjednik ili dva puta tjedno do 13. I 1929.

²² S. Velagić, Razvoj i djelovanje SKOJ-a, n. dj. str. 4.

²³ Grga Jankeš; Beleške sa bjelovarskog okruga o radu Partije i razvitka NOB-e za drugu polovinu 1940. i cijelu 1941. godinu, Beograd, 2. XII 1951., str. 15. (Rukopis pisan pisacom mašinom).

²⁴ A. Dobrila, I. Piškorec i M. Kumudija: »Partizanski dani«, Đurđevac 1964., na str. 33. navodi se: »Pod kraj 1940. na sastanku sekretara mjesnih organizacija KP u Koprivnici, virovski su komunisti dobili zadatak da preuzmu u svoje ruke tjednik 'Podravec', koji se uređivao i štampao u Virju. Oni su u tom zadatku uspjeli i 'Podravec' je sve do okupacije bio u rukama partijske organizacije...«

²⁵ »Stranku radnog naroda« organizirali su za Novigrad Podravski: Milivoj Marijan i Ante Dobrila Pepo u novigradskim vinogradima.

²⁶ Koristio — Bilješke — Rudolfa Filipića, »O radu partijske organizacije sa terena općine Novigrad«, Koprivnica 22. I 1959.

²⁷ Vidi pobliže: Hlebinska slikarska škola, Enciklopedija likovnih umjetnosti, 2 D-Iri, Zagreb XCMLXII, str. 547.

²⁸ S. Velagić: DRUGA KONFERENCIJA, n. dj. str. 16. međutim, Franjo Mraz navodi: »Negdje koncem 1939. god. i početkom 1940. kotar Koprivnica imao je prvu jedinicu« (partijsku, p. p.) — Tomo Gregurek, Franjo Mraz i Protulipek. Odmah poslije toga primljen je Ivan Šostarić. Dalje su primani ugaivnom oni seljaci s kojima se radio već nekoliko godina, a koji su bili povezani na raznim zadacima, uglavnom oko raspačavanja ilegalnog materijala...« Franjo Mraz: »PODACI ZA HISTORIJU PARTIJE (SKJ) OD 1941. GODINE NA PODRUČJU KOTARA KOPRIVNICE« — Pisano ćirilicom. Prednji rad uputio je Franjo Mraz dru Paji Gregoriću, bez oznake datuma i godine. U pismu koje je Franjo Mraz uputio Pavlu Gregureku iz Beograda 4. maja 1965. god. stoji: »Dragi druže Pajo, nije čudo što neke stvari danas

nismo u stanju staviti vremenski na određeno mjesto. I meni se dešava da mi drugi pomognu oko brojeva i datuma o događajima kojih se jasno sećam...»

²⁹ Koristio izjavu Franje Mraza 1957. godine i »Bilješke...« Rudolfa Filipčića, n. dj., str. 7.

³⁰ U prvoj knjizi surađuju: Belčić Josip, (Peteranec, Podravina), Bethlehem Stjepan, (Peteranec, Podravina), Čaće Ivan, (Vodice, Dalmacija), Galeković Josip, (Mraclin, Turobolje), Gaži Franjo, (Hlebine, Podravina), Gaži Tomo, (Peteranec, Podravina), Generalić Ivan, (Hlebine, Podravina), Kovačević Tuna, (Kukujevići, Srijem), Mandić Mato, (Gradište, Srijem), Matočec Mara, (Korija, Podravina), Mraz Franjo, (Hlebine, Podravina), Pavlek Mi-

hovil-Miškina, (Đelekovec, Podravina), Kostek Zdravko, (Vojlavje, Zumberak), Sabolić Ivan, (Peteranec, Podravina), Stuparić Mijo, (Vidrenjak, Moslavina), Sarić Stjepan, (Lovinac, Lika), Seničnjak Marko, (Stara Subocka, Posavina), Simić Filip, (Bijela Stijena, Slavonija), Virius Mirko, (Đelekovec, Podravina), Vučinović Franjo, (Peterovina, Zumberak), Vurić Slavko, (Kožinščak, Posavina).

Ivan Sabolić, urednik, »Zbornika hrvatskih seljaka«, n. dj., str. 7, 9 i 10. U drugom izdanju, koje je izašlo 1938. god., ne spominje se, nego samo: »Uredio odbor«. Sabolić se u tom drugom izdanju ne spominje ni kao urednik, a niti sudjeluje u njemu sa svojim priozima.

³¹ U drugoj knjizi sudjeluju: Belčić Josip, Peteranec (Koprivnica), Bethlehem Stjepan, Peteranec (Koprivnica), Blažinčić Miško, Pokuško (Pisarovina), Čaće Ivan, Vodice (Sibenik), Filipčić Jure, Prudnice (Savski Marof), Galeković Josip, Mraclin (Vel. Gorica), Gaži Franjo, Hlebine (Koprivnica), Generalić Ivan, Hlebine (Koprivnica), Hrvatić Fabijan, Kuće (Vel. Gorica), Jovanovac Antun (nije navedeno odakle je), Juričević Spirid Nikola, Vodice (Sibenik), Kanižanec Ivan, Hlebine (Koprivnica), Kovačević Tuna, Kukujevići (Sid), Mandić Mato, Gradište (Zupanja), Marinov Marin, Grohote (na Solti), Marinković Antun, Velaluka (Korčula), Matočec Mara, Korija (Virovitica), Mraz Franjo, Hlebine (Koprivnica), Omić Mato, Brezine (Pakrac), Pavlek Mihovil — Miškina, Đelekovec (Koprivnica), Petričević Stjepan, Kopr. Bregi (Koprivnica), Popara Mitar, Derventski Lug (Derventa), Rastek Zdravko, Vojlavje (Jastrebarsko), Starešec Stjepan, Podiales (Križevci), Stuparić Mijo, Vidrenjak (Kutina), Sarić Stjepan, Lovinac (Gračac), Seničnjak Marko, Subotka (Novska), Šimunec Stjepan, Kožinščak (Dugo Selo), Soštarić Ivan, Hlebine (Koprivnica), Tomašević Ivan, Čarčin (Slav. Brod), Turanski Đuro, Kukujevići (Sid), Virius Mirko, Đelekovec (Koprivnica), Vučinović Franjo, Petrovina, (Jastrebarsko), Vurić Slavko, Kožinščak (Dugo Selo).

Koprivnički kotar u drugoj knjizi »Zbornika« zastupljen je, prema iskazu, sa 11 suradnika od ukupno 35 u cijeloj Hrvatskoj.

³² Josip Belčić, iz Peteranca, u vezi »Zbornika« iznosi: »Ideju za izdanje

Zbornika dao je Ivan Sabolić, ali je duhovni vođa i finansijer bio dr Pavao Tomašić, liječnik u Drnju, a u vezi s pojedinim ličnostima sa Higijenskog zavoda, odnosno »Škole narodnog zdravlja« u Zagrebu.

»Zbornik hrvatskih seljaka« izašao je u dvije knjige. Urednik Zbornika I bio je Ivan Sabolić, koji je nakon toga iz naših redova otpao. Zbornik II uredio je redakcijski odbor od 4 člana.

1. Ivo Čaće iz Vodica, kraj Sibenika, 2. Josip Galeković iz Mraclina, Turobolje, 3. Marko Seničnjak iz Stare Subocke, kraj Novske, 4. Josip Belčić, Peteranec.

Pokušalo se da se Zbornik I i II raspacava blagoslovom vodstva H. S. S., ali se u tome nije uspjelo.

Zbornik I finansirali su simpatizeri, a raspacavali uglavnom studenti komunisti, dok je Zbornik II izašao o trošku »Grafike« (S. Kovačević) a na neporukavi Savice Kosanovića, sekretara Samostalne demokratske stranke u Zagrebu...« (Iz pisma Josipa Belčića, 19. VI 1973, upućenog ončasnoj konferenciji SSRN Predsjedništvu Koprivnica.)

³³ Postojeća grada o razvoju partijske organizacije u Peterancu, kao i sa suđenja prof. Ivi Marinkoviću nalazi se u MGK-e, koju sam koristio za obradu ove teme.